

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

На правах рукопису

СУПРУН Микола Олексійович

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОГО
САМОВРЯДУВАННЯ У ДОПОМІЖНІЙ ШКОЛІ

13.00.03 – спеціальна педагогіка

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Київ - 1994

Дисертація є рукопис.

Робота виконана в Інституті дефектології АПН України.

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор
БОНДАР Віталій Іванович

Офіційні опоненти - академік АПН України, доктор
педагогічних наук, професор
СИНЬОВ Віктор Миколайович

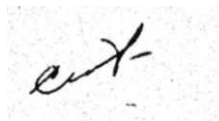
- кандидат психологічних наук,
доцент
КОЛОМІЙСЬКИЙ Наум Львович

Провідна установа - Слов'янський державний
педагогічний інститут

Захист відбудеться " __30__ " листопада 1994 р. о "12 " годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради К 01.33.02 в Українському
державному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова /252030,
м. Київ, вул. Пирогова, 9/.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Українського державного
педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

Автореферат розісланий " __30__ " __жовтня 1994 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Є. П. СИНЬОВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

А к т у а л ь н і с т ь д о с л і д ж е н н я .

Динамізм, притаманний сучасній цивілізації, зростання соціальної ролі особистості, гуманізація та демократизація суспільства, інтелектуалізація праці. практична реалізація Державної програми "Освіта" /Україна XXI століття"/ потребують розробки життєздатної системи безперервного навчання і виховання підростаючого покоління, забезпечення духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації. Реалізація цих завдань залежить від того, в якій мірі і наскільки успішно вони вирішуються ще в період навчання дитини в школі, оскільки саме в ній закладається початкова основа соціальної активності особистості.

Як показують практика і спеціальні дослідження, одним із найважливіших шляхів виховання в учнів соціальної активності в доцільно організована громадська самодіяльність дітей в структурах самоврядування. Справа ця копітка і досить складна, особливо, коли йдеться про допоміжні школи для дітей з відхиленнями в розумовому розвитку. Ця категорія дітей, внаслідок перенесених мозкових захворювань, що призвели до порушення вищої нервової діяльності, неспроможна самотійно, без зовнішньої допомоги реалізувати свої досить обмежені потенційні можливості щодо посильної участі в громадсько-корисній діяльності і тому здебільшого займає пасивну життєву позицію. У зв'язку з цим в теорії і практиці виникли й набули певного розвитку дві діаметрально протилежні Концепції щодо доцільності впровадження в допоміжних школах учнівського самоврядування – песимістична і оптимістична.

Представники першої в переважній більшості – це педагоги-практики вважали за неможливе і недоцільна введення учнівського

самоврядування в них школах, посилаючись на те, що розумово відсталі діти ніби то неспроможні здійснювати його. Представники другої концепції, навпаки стверджували необхідність запровадження учнівського самоврядування в допоміжних школах, підкреслюючи його важливу корекційно-розвивальну роль та компенсаторні можливості Л. С. Виготський, О. М. Граборов, М. Ф. Гнезділов, С. М. Гуторов, Г. М. Дульнев, І. Г. Єременко, В. М. Синьов, М. А. Арнольдів, Н. Л. Коломийський, В. Ф. Мачпхіпа, Т. Й. Пороцька та ін. Практика показала життєздатність другої концепції. В окремих допоміжних школах, ведеться плідна робота по організації учнівського самоврядування. Для вироблення його методологічних і методичних засад велике значення мали дослідження цього питання стосовно масових шкіл Н. К. Крупська, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський, В. М. Коротов, А. І. Кочетов, М. Д. Ярмаченко та ін., дисертаційні дослідження останніх років Л. В. Вохмінова, О. М. Кім, М. І. Приходько, В. Г. Чугаєвський, В. М. Ященко та ін. Окремі напрямки комплексного підходу до організації життєдіяльності учнів знайшли своє розв'язання у працях І. Д. Бежа, С. Д. Максименка, А. Д. Бондаря, Д. Ф. Ніколенка, М. Ю. Красовицького, О. В. Киричука та ін.

Питання корекційно-розвивальної спрямованості діяльності учнівського самоврядування в допоміжних школах висвітлювались в працях Л. С. Виготського, Г. М. Дульнева, І. Г. Єременка, В. М. Синьова, В. І. Бондаря, Н. Л. Коломийського, М. І. Кузьміцької, А. С. Белкіна, І. Я. Пік, В. І. Шишита ін.

Оскільки самоврядувальний учнівський процес у спеціальних навчальних закладах для аномальних дітей має корекційно-розвивальну спрямованість, суттєвий інтерес становили роботи вчених-дефектологів, присвячені вивченню різних аспектів проблеми організації корекційного кавчання та виховання учнів всіх спеціальних шкіл В. І. Бондар, Л. С. Вавіна, Л. С. Виготський, О. М. Граборов, Г. М. Дульнев, І. Г. Єременко, В. В. Засенко, Х. С. Замськяй, М. П. Козленко, Н. Л. Коломинський, І. П. Колесник, А. А. Корнієнко, І. С. Моргуліс, В. М. Синьов, Н. М. Стадненко,

В. Є. Турчинська, К. М. Турчинська, О. П. Хохліна, Ж. І. Шиф,
М. Д. Ярмаченко та ін.

Незважаючи на то, що питання учнівського самоврядування у допоміжній школі розглядалися вченими та реалізувалося практиками на всіх етапах становлення спеціальної освіти, вивчення стану даного питання у сучасній допоміжній школі свідчить про те, що не завжди при його організації враховуються особливості пізнавальної, емоційно-вольової, мотиваційної сфери учнів. Та у свою чергу, знижує його розвивальну роль, стає серйозною перешкодою на шляху підготовки учнів до самостійного життя.

Зокрема, звертає до себе увагу наявність у роботі допоміжних шкіл таких недоліків:

1. Пряме перенесення з масової у допоміжну школу структури та організаційних засад діяльності учнів без врахування специфіки цієї роботи в спеціальних умовах виховання аномальних дітей.

2. Надання учнівському самоврядуванню повного або часткового опікунства, коли окремі функції самоврядувальної діяльності виконують за учнів педагоги.

3. Підміна учнівського самоврядування роботою дитячих громадських організацій.

Неврахування специфіки роботи допоміжної школи призводить до того, що в роботі органів учнівського самоврядування бере участь обмежена кількість вихованців. Тому й результативність корекційно-виховного впливу даної ділянки роботи залишається ще недостатньо елективною.

Об'єкт дослідження: діяльність учнівського самоврядування у допоміжній школі.

Предмет дослідження: педагогічні умови, які підвищують ефективність учнівського самоврядування у допоміжній школі.

М е т а д о с л і д ж е н н я – теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити педагогічні умови активізації діяльності учнівського самоврядування у допоміжній школі.

Г і п о т е з а д о с л і д ж е н н я : Аналіз сучасної практики проведення корекційно-виховної роботи в допоміжних школах дозволяє зробити висновок, що однією із причин низької активності розумово відсталих учнів в діяльності учнівського самоврядування є недооцінка методологічного положення про те, що формування і розвиток в учнів тих чи інших якостей, в тому числі й громадської активності, обумовлюються не лише зовнішніми обставинами, а й умовами їх виховання. Виходячи з цього в основу нашого дослідження покладене припущення про те, що процес функціонування учнівського самоврядування можна суттєво поліпшити надати йому більшої вагомості, а також покращити педагогічне управління ним, якщо будуть систематично забезпечуватися:

а) опора на самостійність і практичну діяльність основної маси учнів з дотриманням вимог особистісно-діяльнісного підходу до них;

б) врахування потенційних можливостей розумово відсталих учнів;

в) поєднання диференційованого та індивідуального підходу при виборі видів допомоги учням і стимулювання й інтеграція зусиль різних груп дітей з метою вироблення єдиного підходу до педагогічного керівництва діяльністю шкільних учнівських організацій.

Для досягнення мети та перевірки гіпотези було визначено такі з а в д а н н я д о с л і д ж е н н я :

1. Вивчити стан розробленості проблеми учнівського самоврядування в загальній та спеціальній психолого-педагогічній літературі.

2. Проаналізувати і узагальнити досвід діяльносте учнівського самоврядування в практиці роботи сучасної допоміжної школи.

3. Дослідити готовність розумово відсталих школярів до участі в діяльності учнівського самоврядування, як інтегрованої якості особистості.

4. Розробити й експериментально перевірити ефективність організаційно-педагогічних умов активізації діяльності школярів в учнівському самоврядуванні.

М е т о д и д о с л і д ж е н н я . Для вирішення поставлених завдань в дослідженні використовувалися емпіричні і теоретичні методи: аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури; вивчення і узагальнення передового досвіду організації діяльності учнів в структурах учнівського самоврядування; психолого-педагогічне обстеження учнів опитування, анкетування; бесіди з учителями і вихователями, причетними до організації учнівського самоврядування; спостереження за діяльністю учнів в структурах учнівського самоврядування.

Основними методами дослідження були констатуючий та формуючий експеримент.

Дисертація виконана на матеріалі дослідження, проведеного протягом 1991-1994 рр. Ним охоплено біля 900 учнів допоміжних і 128 учнів масових шкіл. Зокрема, Київських допоміжних №№2;10; 16, Дніпропетровських №№ I; 2, Житомирської №9, Бердичівської Житомирської обл., Киліївської Одеської обл., Кіровоградської № 2 та інших, а також масових – Київської загальноосвітньої школи №148 і Держанівської загальноосвітньої школи Носівського району Чернігівської обл.

М е т о д о л о г і ч н у о с н о в у дослідження складають філософські та педагогічні концепції системного підходу до дослідження проблем навчання і виховання аномальних дітей,; положення про особистість як активного суб'єкта діяльності; концепція національної загальноосвітньої школи України; концепція дефектологічної науки про закономірності співвідношення навчання і розвитку аномальної дитини, первинні і вторинні відхилення в їх розвитку, які підлягають змінам і компенсаторній перебудові під впливом спеціально організованої учбової і корекційно-виховної роботи; теоретичні та експериментальні розробки проблеми взаємостосунків особистості і колективу в нормі та при патології розвитку.

В своєму дослідженні ми керувалися теоретичною і практичною спадщиною відомих педагогів – Н. К. Крупської, А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, культурно-історичною теорією розвитку психіки Л. С. Виготського, принципами історизму та системності як методологічної основи побудови змісту навчання М. Д. Ярмаченка, дидактичною системою диференційованого підходу у навчанні розумово відсталих дітей І. Г. Єременка та ін.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягав в постановці і позитивному розв'язанні окремих питань стосовно удосконалення практики організації учнівського самоврядування в спеціальній школі. Зокрема, теоретично і науково обґрунтована ідея його організації під кутом зору сучасних вимог щодо демократизації і активізації суспільної діяльності учнів на основі максимального використання їх потенційних здібностей.

Зроблені зачатки інтеграції розрізнених публікацій з приводу роботи органів учнівського самоврядування в єдину педагогічну систему, що охоплює основні аспекти питань організації і функціонування самостійних дитячих об'єднань.

Теоретична значимість дослідження полягає в розкритті позитивних можливостей розумово відсталих учнів і визначенні педагогічних умов, що забезпечують більш високий рівень їх активної діяльності в учнівському самоврядуванні.

Практична значимість дослідження полягає в розробці і апробації на практиці методики вивчення готовності розумово відсталих учнів до діяльності в учнівському самоврядуванні, а також в тому, що результати і висновки дисертації можуть бути використані при складанні програми спецкурсів спец-семінарів. Одержані дані важливі для створення спеціальної методики виховної роботи у допоміжній школі, а також програш з виховної роботи; і можуть бути використані у лекційно-методичній роботі з педагогічними працівниками та в системі підготовки педагогів-дефектологів.

В і р о г і д н і с т ь дослідження і основних наукових висновків дисертації забезпечується методологічною обґрунтованістю вихідних положень, застосуванням сукупності методів, що відповідають проблемі дослідження та доповнюють один одного, репрезентативністю вибірки, кількісним та якісним аналізом отриманих результатів.

А п р о б а ц і я т а в п р о в а д ж е н н я р е з у л ь т а т і в.

Основні положення дисертації відображені у публікаціях автора в науково-педагогічних журналах, одержали позитивну оцінку на Всеукраїнському семінарі-практикумі "Соціалізація розумово відсталої дитини в процесі навчання та виховання" Тернопіль, 1993, на науково-практичних конференціях Інституту педагогіки АПН України Київ, 1990-1994 , обласній науково-практичній конференції вчителів спеціальних шкіл Житомир, 1991, отримали позитивну оцінку лабораторії олігофренопедагогіки Інституту дефектології АПН України Київ, 1994.

Основні положення дослідження використовувались в лекціях, методичних рекомендаціях, методичних розробках, з якими дисертант виступав у 1990-1994 рр. на курсах підвищення кваліфікації керівників і вихователів спеціальних шкіл при Київському міжрегіональному інституті удосконалення вчителів м. Києва і Київської області, Дніпропетровському, Кіровоградському і Житомирському обласних інститутах удосконалення вчителів.

Н а з а х и с т в и н о с я т ь с я :

- методика виявлення готовності розумово відсталих школярів до участі в учнівському самоврядуванні;

- оптимістично-прогностичні дані, які засвідчують наявність у розумово відсталих дітей легкого ступеня більш широких потенційних можливостей діяльності у громадській роботі, розвиток яких залежить від структури учнівського самоврядування, змісту і методів педагогічного керівництва ним, особливо на початковому етапі, коли причини, які стримують прояви активності, громадської свідомості, соціальної зрілості, ще не виявлені і не зкореговані;

- педагогічні умови, які забезпечують інтенсифікацію діяльності розумово відсталих дітей в органах учнівського самоврядування на основі застосування цілісної системи корекційних заходів, спрямованих на розвиток емоційно-вольової, мотиваційної сфери та соціальної зрілості учнів.

С т р у к т у р а д и с е р т а ц і ї . Робота складається із вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури 224 назв. В тексті роботи є 6 таблиць, 4 схеми, 2 малюнки. Обсяг дисертації – 140 сторінок машинописного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У в с т у п і обґрунтовується актуальність теми, визначаються об'єкт, предмет, мета, гіпотеза, завдання, методи дослідження, розкриваються наукова новизна, достовірність і практичне значення результатів дослідження, викладено зміст положень, що виносяться на захист, наводяться дані про апробацію результатів.

В п е р ш о м у р о з д і л і "Проблема учнівського самоврядування в теорії олігофренопедагогіки і практиці допоміжної школи" проведено оглядовий аналіз літератури, методичних розробок, описано реальний стан існуючої практики організації учнівського самоврядування в допоміжних школах у відповідності до сучасних вимог навчально-виховного процесу в цілому і особистості учня зокрема; досліджена готовність учнів допоміжної школи до участі в самоврядуванні; виявлені типові недоліки цієї роботи в школах даного типу і утруднення педагогічних колективів в налагодженні і активізації учнівського самоврядування.

В дослідженнях класиків вітчизняної педагогіки, присвячених проблемі учнівського самоврядування С.Т. Шацький, А.С. Макаренко, Н.К.Крупська, В.О. Сухомлинський та, а також інших авторів Л.Ю. Гордін, В.М.Коротов, Т.І. Коннікова, М.І. Приходько, В.Г. Чугаєвський та ін. учнівське самоврядування розглядається як складова частіша виховного процесу школи, що проявляється в спеціально організованій діяльності учнів по забезпеченню

активної, побудованої на засадах виборності, самодіяльності і ініціативи, добровільності участі учнів в організації управління своєю власною діяльністю. Така широкомасштабна робота спрямовується на забезпечення продуктивної навчальної і трудової праці і участі в позакласному житті.

Питання організації самоврядувальної діяльності розумово відсталих дітей не були предметом спеціальних досліджень в олігофренопедагогіці, хоча в працях окремих вчених-дефектологів і педагогів-практиків вони знайшли часткове розв'язання у зв'язку з вивченням можливостей самостійної діяльності учнів у кавчанні, праці, грі./дослідження Л. С. Виготського, Г. М. Дульнєва, І. Г. Єременка, В. М. Синьова, М. П. Козленка, Н. Л. Коломинського, В. Ф. Мачихіної, Т. Й. Пороцької, М. І. Кузьміцької, М. А. Арнольдова та ін./.

Разом з тим, положення, рекомендації і висновки, адресовані загальноосвітнім масовим школам, стосуються й спеціальних шкіл, оскільки головна мета їх єдина – підготовка учнів до самостійного життя, що стосовно розумово відсталих дітей означається терміном "соціалізація".

В першому розділі висвітлені також результати вивчення стану роботи допоміжних шкіл по розвитку самоврядування дітей. Зокрема було виявлено, що значна кількість представників шкільної адміністрації 60 % дає позитивну оцінку ролі органів шкільного самоврядування з організації життя і діяльності учнівського колективу. Із них 12 % вважають, що розумово відсталі діти цілком здатні самостійно забезпечити організацію, виконання доручень і ведення обліку роботи запроваджених у допоміжних школах комісій і клубів. Зони не тільки вірять в потенційні можливості вихованців, а й створюють умови, які сприяють розвитку дитячої самоорганізації.

Результати зробленого аналізу стану організації і функціонування учнівського самоврядування в допоміжних школах дають всі підстави для припущення, що однією із істотних причин виявленої при цьому пасивності учнів, неспроможності їх самостійно виконувати дії, адекватні потребам учнівського самоврядування, в недостатня, а то і зовсім відсутня, готовність їх до участі в ньому.

З метою вивчення дійсного стану готовності розумово відсталих до діяльності в органах учнівського самоврядування ми провели спеціальне дослідження. Визначаючи об'єкти аналізу, ми виходили з тієї позиції, що готовність – це складна і багатомірна система психофізичних властивостей і станів особи та її досвіду (знань, умінь, навичок), опис яких в певному обсязі вимагає спеціальних і багатопланових досліджень.

При розробці методики дослідження даного питання були визначені підходи до оцінки, моральної сторони готовності дитини в учнівському самоврядуванні і, зокрема, таких, як наявність в учнів почуття причетності й особистої відповідальності за стан справ у дитячому колективі.

Опираючись на результати вивчення наукових і методичних робіт як з загальної і спеціальної педагогіки І. Г. Єременко, В. М. Синьов, А. С. Белкін, М. І. Буфетов, Н. Л. Коломинський, В. М. Коротов та ін. авторів, а також враховуючи погляди педагогів-практиків ми визначили основні Інформативні показники готовності розумово відсталого учня до діяльності в учнівському самоврядуванні. До них ми віднесли такі, як самостійність, організаторські здібності, саморегуляції. Крім цих трьох найбільш інформативних показників як додаткові ми використали, активність, ініціативність, дисциплінованість, та деякі інші.

За найбільш підготовлену щодо її організаторських можливостей нами прийнята особистість, яка володіє всіма показниками. Ми також враховували, що рівень розвитку названих рис особистості в розумово відсталих школярів не може бути однаковим, оскільки залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів індивідуальних, типологічних особливостей, віку, особистого досвіду, місце дитини в учнівському колективі, стилю роботи педагогів і тощо.

Одержані в констатуючому експерименті дані дали можливість виділити три групи учнів відносно їх організаторських можливостей.

До першої групи віднесено 7 % від загального числа обстежених дітей доп. шкіл (серед учнів масової школи кількість дітей, віднесених до цієї групи становить 39 %).

Характерним для них є те, що громадська робота приваблює їх своєю корисністю для оточуючих. До кожного доручення вони ставились відповідально, виконували його в межах відведеного часу. Віднесені до цієї групи учні, завжди готові поступитися своїми інтересами з поваги до інтересів колективу. Успіхи колективу сприймаються ними як особисті. Вони наполегливі в досягненні кінцевих результатів громадської роботи, прагнуть перебороти труднощі, знаходять шляхи досягнення цього.

Такі діти достатньо самостійні в громадській роботі, залучають до неї своїх ровесників, дають принципову оцінку реальним вчинкам і поведінці ровесників і своїй особисто. їм доступне вирішення виховних завдань підвищеної складності. Здатні самостійно передбачити результати тих чи інших дій. Мають стійкий інтерес до громадської роботи, зацікавленість, настійливість, проявляють ініціативу. Віднесені до даної групи учні проявляють бажання мати високий соціальний статус через особисту активну діяльність.

Другу групу учнів організаторського типу становлять 15 % (серед учнів масової школи - 45 %) обстежених. Їм доступне самостійне вирішення нескладних виховних завдань. В принципі вони володіють засобами побудови громадської діяльності, проте виявляють при цьому безсистемність, епізодичну активність. Інертні на всіх етапах виховної роботи. їх легко залучити до виконання доручень, до участі в колективній діяльності, якщо спиратися на збережені позитивні якості особистості чи досвід ровесників. Активність таких учнів поєднується з пасивністю і багато в чому визначається змістом і характером виконуваного доручення. Ставлення до громадської діяльності у них, як правило, різко негативне і розглядається як тяжка повинність. Вони рідко беруть участь в обговоренні виховних завдань, в прийнятті колективних рішень. В той же час, на відміну від учнів першої групи, вони хворобливо

сприймають оцінку своєї роботи, бажають, щоб їх успіхи були помічені й схвалені колективом.

Третя група учнів представлена у допоміжній школі 78 % (в масовій школі їх кількість становить 20 %) від обстежених школярів. Досить характерним для них є байдуже, невизначене, нейтральне ставлення до оточуючої дійсності, до інших людей, до завдань, які виникають у спільній діяльності.

Такі, риси, як самостійність, організаторські вміння і навички та інші, у них слабо виражені й примітивні. Діти, віднесені до цієї групи, включаються в діяльність тільки під впливом категоричних вимог і за умови постійної допомоги з боку педагогів, їх участь у громадській роботі носить фрагментарний характер. Частіше всього вони виявляють готовність до виконання будь-яких доручень, але ніколи не доводять розпочату справу до кінця. Сфера інтересів вузька, як правило пов'язана із задоволенням примітивних потреб. Спостерігається нездатність критично оцінити ситуацію, чинити опір негативному впливу,

Таким чином, значна більшість учнів допоміжної школи відноситься до третьої групи, що говорить про їх низьку готовність до участі в життєдіяльності школи. Як правило, їм були властиві лише окремі ознаки учнів, віднесені нами до першої групи, що дозволяє їм виконувати громадські доручення на рівні виконавської діяльності під постійним наглядом педагогів. Безумовно, ця обставина значною мірою обумовлюється впливом психофізичних порушень, що характерні для розумово відсталих учнів. Разом, з тим домінування дітей третьої групи пояснюється, на наш погляд, недостатньо виваженим педагогічним керівництвом за діяльністю органів учнівського самоврядування.

Позитивна установка на самостійність, виявлена у 22 обстежених дітей навіть при умові зовнішньої допомоги, дозволяв зробити припущення про наявність у розумово відсталих школярів потенційних можливостей для участі в учнівському самоврядуванні. Характер і результати виконання експериментальних завдань свідчать про те, що ці можливості можна реалізувати, використовуючи під час формування в учнів навичок

самоврядування різноманітні справи, що імітують процес їх реальної діяльності у самоврядувальних органах і містять у собі те чи інше завдання, яке діти мають розв'язати.

Отже, із даного аналізу можна зробити висновок, що система формування у розумово відсталих школярів умінь самоврядувальної діяльності, побудована з врахуванням виявлених недоліків і закономірностей розвитку відповідних навичок, може значно підвищити ефективність їх участі у самоврядуванні.

У другому розділі "Інтенсифікація діяльності учнів допоміжної школи в органах учнівського самоврядування" викладаються завдання і організація дослідження, обґрунтована система оптимізації діяльності учнів в структурах учнівського самоврядування в умовах спеціально організованої роботи, визначені педагогічні умови, за яких може бути досягнутий більш високий рівень громадської активності учнів допоміжних шкіл засобами учнівського самоврядування.

Ефективність даного дослідження визначалась в ході його проведення шляхом систематичних спостережень за діяльністю учнів та її аналізу (фіксація успіхів, невдач, ускладнень, встановлення причин, які їх викликають) і в кінці експерименту. Зокрема, за допомогою контрольних зрізів встановлювався вплив спеціально організованої роботи на розвиток необхідних для участі в самоврядуванні здібностей і навичок школярів. За вихідні у даному випадку служили матеріали, одержані нами при вивченні готовності розумово відсталих дітей до діяльності в органах учнівського самоврядування. Шляхом співставлення одержаних у першому розділі даних з даними навчального експерименту ми мали можливість об'єктивно і доказово простежити всі компоненти структури самостійної діяльності учнів і відповідно оцінити їх.

На етапі формуючого експерименту відзначались певні позитивні зміни в ставленні учнів до громадсько корисної діяльності. розвиток їх самоврядуваньних якостей, знань та умінь можна охарактеризувати так.

До першої групи учнів віднесено 34 % учнів з експериментальних класів, і лише 7 % учнів контрольних класів. Учні експериментальних класів більш

успішно оволоділи структурою самостійної діяльності, навчилися керуватися при виконанні завдань зовнішньою допомогою у вигляді інструкцій, порад, планів і т.п.

Таблиця 1

Динаміка сформованості самостійної діяльності учнів

Структурні компоненти самостійної діяльності	Класи	Загальна кількість учнів в %		
		в звичайних умовах	після експерименту	приріст
Підготовка до наступної діяльності	Е	31	87	56
	К	34	46	12
Орієнтування в наступній діяльності	Е	20	74	54
	К	22	31	9
Виконання поставлених завдань	Е	22	86	64
	К	23	30	7

Другу групу склали 55 % учнів експериментальних класів і 15/8 учнів контрольних класів. Як показав аналіз отриманих результатів, учні цієї групи не завжди вміли самостійно підготуватися до майбутньої діяльності, допускали помилки при аналізі інструкцій і виборі способів виконання завдання доручення. В ході виконавської діяльності вони не прагнули керуватися інструкцією, забували контролювати хід виконання, завдань, не виправляли помилок, хоча і бачили їх, виявляли хитання в оцінці результату своєї діяльності. Для учнів контрольних, класів, віднесених до другої групи, характерною була відсутність уміння здійснювати самоврядувальні дії самостійно, вони потребували постійної допомоги з боку експериментатора. Таким чином, не дивлячись на віднесення учнів експериментальних і контрольних класів до одного рівня самостійної діяльності, її характер і результати свідчать про велику продуктивність роботи учнів експериментальних класів.

Третя група була представлена учнями контрольних класів - /68 %/ та 11 % учнів експериментальних класів. Ці діти не могли взагалі самостійно працювати в органах учнівського самоврядування, постійно зверталися за допомогою, що спостерігалось і на етапі констатуючого експерименту. Для цієї групи учнів характерним було постійне порушення орієнтації в поставленому завданні, порушення співставлення мети і дій під час його виконання, неадекватне ставлення до труднощів і до отриманих результатів. Відзначене вище ставлення розумово відсталих учнів цієї групи до самоврядувальної роботи, на наш погляд, пояснюється тим, що в процесі виконання завдань мотиви діяльності у них перемішуються з кінцевої мети на самі дії.

Результати експериментальної роботи переконливо свідчать про ефективність розробленої нами методичної система і сприяли з'ясування умов педагогічної допомоги по досягненню головної мети самоврядувальної роботи – формування в учнів допоміжної школи готовності до виконання самоврядувальних функцій. До основних умов педагогічної допомоги ми відносимо:

1. Визначення обов'язків органів учнівського самоврядування і персональних обов'язків учнів-активістів, в яких конкретно деталізується організація роботи цих органів.

2. Надання органам учнівського самоврядування практичної допомоги в плануванні роботи. Така допомога не повинна підміняти ініціативу дітей, а спрямовувати їх діяльність в потрібному напрямку. При цьому педагог має уникнути головної помилки – підміни собою діяльності учнівського активу.

3. Здійснення спеціального навчання учнівського активу. Цю роботу доречно організувати у найрізноманітніших формах: "школи активу", "школи дублера" і т.п. До проведення занять з учнівським активом варто крім педагогів-консультантів залучати і співробітників різноманітних позашкільних закладів, правознавців, учнів-активістів із масових шкіл, представників громадськості тощо.

4. Практична консультативна участь педагогів у засіданнях органів учнівського самоврядування.

5. Забезпечення систематичного контакту педагогів з активом учнів. Неформальне щоденне спілкування з активом учнів повинно стати нормою як для всіх педагогів, так і адміністрації школи, бо це забезпечує впевненість дітей в своїх діях, педагоги мають постійно бути в курсі тих справ, якими займаються їх вихованці.

Результативність експериментального навчання була обумовлена діяльнішим підходом, який лежить в її основі, з точки зору структурного змісту діяльності взагалі, яка включає такі основні етапи - ПІДГОТОВЧИЙ, орієнтовний і виконавський. У відповідності з цим самостійні діяльнісні уміння учнів формуються безпосередньо в процесі їх самоврядувальної роботи, котра передбачає, по-перше, підготовку до майбутньої діяльності; по-друге, орієнтацію школярів в майбутній діяльності, і, нарешті, безпосередню реалізацію самостійної діяльності – виконання.

Дослідження, що було виконане, підтвердило в цілому основні положення гіпотези та дозволило сформулювати такі загальні в и с н о в к и :

1. У відповідності з сучасною концепцією народної освіти, учнівське самоврядування розглядається як важлива складова частика навчально-виховного процесу. У вирішенні цієї важливої проблеми відмічаються логіко-змістовний, організаційно-функціональний та особистісно-діяльнісний підходи.

2. Як видно з аналізу науково-теоретичної та методичної літератури з питань навчання й виховання аномальних дітей, ідея, впровадження в практику роботи допоміжних шкіл самоврядування в свій час одержала загальну підтримку педагогічної громадськості, що сприяло поширенню його в спеціальних школах України. Разом з тим факти показують, що в навчально-виховній та позакласній роботі корекційно-виховна роль учнівського самоврядування ще й на сьогодні не у всіх педагогічних колективах належно оцінена. В частині з них воно носить фрагментарний характер, в інших –

відсутнє. Мало висвітлені питання діяльності учнівського самоврядування в допоміжних школах у методичній літературі,

3. Центральною ланкою із формування готовності учнів до самоврядувальної діяльності повніша бути школа,, яка покликана виконати соціальне замовлення держави. Його суть полягав у тому, що випускники допоміжної школи в подальшому повинні жити й працювати не в ізоляції., або в закладах системи соціального забезпечення, а в звичайних умовах суспільних стосунків.

4. Результати цього дослідження дають підстави для підтримки оптимістичних висновків про правомірність функціонування учнівського самоврядування в допоміжній школі та про доступність участі в ньому розумово відсталих учнів

5. Встановлено, що доступність для учнів допоміжної школи форм дитячого самоврядування, що утвердились в досвіді масових загальноосвітніх шкіл забезпечується шляхом деякого їх педагогічного перетворення в напрямку приведення їх у відповідність з психофізичними, зокрема пізнавальними можливостями розумово відсталих дітей.

6. Практикою доведено, що педагогічно доцільно організоване учнівське самоврядування є надійним засобом і дійовим фактором соціально-трудової адаптації і реабілітації випускників допоміжних шкіл.

Отримані результати дають підставу вважати, що теоретичне опрацювання і практичне втілення в життя основних положень даної роботи сприятиме активізації самоврядувальної діяльності учнів допоміжної ШКОЛИ.

Виконане дисертаційне дослідження не охоплює всіх аспектів проблеми і розробки конкретних педагогічних рекомендацій. Подальшого вивчення підлягають, зокрема, питання: вивчення можливостей залучення в самоврядувальну діяльність школярів молодшого віку. Інтенсифікації діяльності учнів випускних класів, розширення: сфер самоврядувальної діяльності; учнів в навчально-виховному процесі, зокрема, в системі професійно-трудової підготовки тощо.

Основні положення дослідження відображені в таких, *публікаціях* автора:

1. Щоб не була гіркою сирітська доля // Рад. школа,, 1990,-№ 11. - С. 10-15.
2. Самоврядування - перший урок демократії // Народная Асвета, 1991. - № 6. - С. 23-27. - Мова білоруська.
3. Про деякі проблеми дитячих закладів для сиріт // Дефектологія, 1992. - № I. - С 34-38 /в співавторстві/. - Мова російська.
4. Чи завжди милосердя милосердне? // Воспитание школьников, 1992. - №1-2. - С. 6-8 / в співавторстві/. - Мова російська .
5. "Камера схову" для ... сиріт // Социальная защита, 1992.-№2. - С 17-19. - Мова російська.
6. Розвиток учнівського самоврядування в допоміжній школі як передумова адаптації її вихованців.// Київський МПУВ ім. Б. Грінченка, Суми / ВШ "Мрія" ЛТД., 1994. - С. 404-403.
7. Використання нетрадиційних методів виховання в позакласній виховній роботі спеціальної школи / Методичні, рекомендації/. - Кіровоград, ОІУВ, 1993. - 45 с /в співавторстві/,
8. Виховання організованості в діяльності. Тези доповідей десятої Всесоюзної наукової конференції по дефектології. - М., 1990. - С. 260-239. - Мова російська.
9. Учніське самоврядування в допоміжній школі як актуальна педагогічна проблема. Тези доповідей обласної науково-практичної конференції. - Житомир, 1991. - С. 44-45.
10. Учніське самоврядування в допоміжній школі і організація трудової діяльності учнів. Тази доповідай обласної науково-практичної конференції. - Слов'янськ, 1992. - С. 45-46.
11. Творче використання і розвиток ідей В. О. Сухомлинського в практиці сучасної спеціальної школа. Тези Міжнародної науково-практичної конференції "Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського і розбудова національної освіти", - Кіровоград, 1993. Т.3. - С. 43-50.

12. Н. К. Крупська про організацію учнівського самоврядування. Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченій 125-річчю з дня народження Н. К. Крупської "Гуманістичні основи педагогічної концепції Н. К. Крупської і сучасність". - Горлівка, ГДППМ, 1994. - С. 260-262.

13. Вплив науково-педагогічної спадщини Н. К. Крупської на розвиток спеціальної педагогіки. – Там же. - С. 252-253.

14. Учніське самоврядування в допоміжній школі як одна із передумов саморозвитку особистості // Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції , м. Луцьк, 18-24 червня 1994. - К. - Луцьк , 1994. -Ч.ІІ., Розділ І. - С. І6І-І63.

15. Діяльність учнів допоміжної школи в дитячому самоврядуванні. Тези доповідей Першої Всеукраїнської наукової конференції з питань дефектології/ У друці/.

Окрім того, автор неодноразово виступав зі статтями з теми дослідження на сторінках періодичної педагогічної і суспільно-політичної преси /Вожатый, Смена, Трезвость и культура. Рад.освіта, Освіта, 1989– 1994 рр./.

АНОТАЦІЇ

Супрун М.О. Педагогічні умови діяльності учнівського самоврядування в допоміжній школі. / рукопис / Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.03 - спеціальна педагогіка, Український державний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 1994 р.

Захищається 15 наукових робіт, в яких здійснено аналіз педагогіки, психології та шкільної практики також результати експериментального дослідження. Встановлено, що діяльність розумово відсталих школярів в органах учнівського самоврядування залежить від правильного корекційно-педагогічного керівництва і виступає істотним механізмом виховання соціальної зрілості. Здійснено впровадження запропонованих педагогічних умов в практику допоміжних шкіл, наводяться дані про ефективність їх застосування.

Ключові слова: учнівське самоврядування, педагогічні умови, діяльність, інтеграція.

Suprun N. A. Pedagogical conditions of the pupils self-management activity at the auxiliary school

Dissertation (manuscript) for the searching of the scientific degree of the candidate of pedagogical sciences.'Speciality 13.00.03 - special pedagogics. Ukrainian State Pedagogical University named by M. Dragomanov, Kuiv, 1994

15 scientific works are defendiny, which contain the theoretical grounds of the pupil self-management activity at the auxiliary school and also the results of the experimental investigations. It is proved that mentally retarded pupils activity in selfmanagement bodies depends on proper correctional and pedagogical guidance. It is the essential educational mechanism of such abnormal, pupils socialgronth.

The inculcation of the proposed pedagogical conditions is carried out into the practice of the auxiliary schools activity. Also the facts of their efficacy in the process of organisation of the pupil self-management are cited.

Key words: student self-management, pedagogical conditions, activity, integration

Супрун Н.А. Педагогические условия деятельности ученического самоуправления во вспомогательной школе. /рукопись/ Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.03 – специальная педагогика, Украинский государственный педагогический университет им. М. П. Драгоманова. Киев, 1994 г.

Защищается 15 научных работ, в которых осуществлён анализ педагогики, психологии и школьной практики также результаты экспериментального исследования. Установлено, что деятельность умственно отсталых школьников в органах ученического самоуправления зависит от правильного коррекционно-педагогического руководства и выступает существенным механизмом воспитания социальной зрелости.

Осуществлено внедрение предложенных педагогических условий в практику вспомогательных школ, приводятся данные об эффективности их применения.

Ключевые слова: ученическое самоуправление, педагогические условия, деятельность, интеграция.

Підписано до друку 19.10.1994 р. Обєм 1,1.Формат 60x84 1/16 Друк офсетний. Тир. 100 пр.Зам.272.Безплатно. ДОД УДПУ ім. М. П Драгоманова,Київ, Пирогова,9.